Il-Ħuttafa

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

Merill

BirdLife MALTA

Klabb Ħuttaf

Numru 45

Lulju - Awwissu 2001

F'dil-ħarġa...

Editorjal	2
Aħbarijiet	3
Kompetizzjoni 45	3
Mid-Dinja	4
Ittri	4
Kun berdwoċer 4	5
Habitati: Ix-Xatt	6-7
Il-Mazzarell	8
Se tagħmlu barbikju?	8
Gallerija	8-9
Attività	9
Ħuġġieġa!	10
Mur aqbad ktieb	11
Ħuttafa tas-Sena	11
Daħħal membru	11
Ktieb ġdid	12

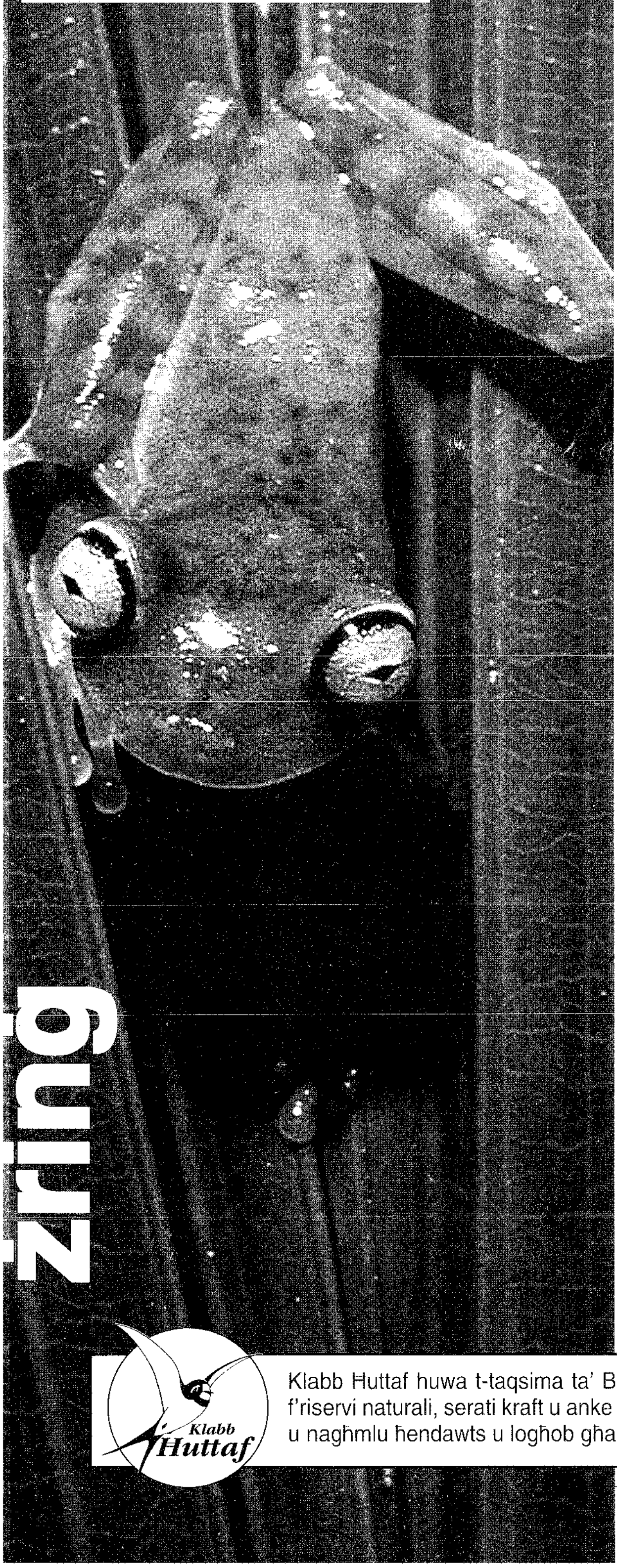

EDITORJAL

Ħbieb Ħuttaf,

F'Malta n-natura għandha żewġ problemi kbar: id-daqs u l-pożizzjoni ta' Malta!

Malta hija żgħira ħafna u hija gżira fnofs baħar. Allura għaliex huma problemi dawn?

L-ewwel waħda ovvja: meta għandek art żgħira, għandek inqas spazju fejn in-natura tinfirex. F'artijiet kbar, il-popolazzjoni ta' annimali u pjanti jistgħu jkunu kbar u b'saħħithom. Hawn Malta le! Hawn Malta dawn dejjem qegħdin fil-periklu li jinqerdu. Per eżempju, it-**tulipan selvaġġ** f'Malta jikber biss f'xi żewġ għelieqi mitluqin fl-inħawi tal-Marsa. Jekk bidwi jfettillu jmur ibexx, ċaw ċaw tulipan!Araw ftit kif irridu noqogħdu b'seba' mitt għajn anke fejn nirfsu! Għax jekk tliftha ma terġax tiġi. Għaliex ma terġax tiġi? Hawn hi t-tieni problema.

Meta għandek gżira għandek art maqtugħa għaliha. Biex pjanta tinfirex u tasal hawn trid taqsam ħafna baħar Kif se jirnexxilha? Forsi ż-żerriegħa tasal bir-riħ? Tista', imma mhux faċli. Forsi fit-tajn niexef ma' sieq ta' għasfur! Jista' jkun ukoll, imma diffiċli hux!

U bħall-pjanti, huwa kważi impossibli li jaslu Malta annimali oħrajn, għax dawn iridu jew jgħumuha jew itiruha.Tgħiduli din mhix problema għall-għasafar, għax l-għasafar itiru. Veru, imma isimgħu din. Darba Malta kien hawn iċ-**ċawl**, imma l-kaċċaturi qatluhom kollha. Allavolja ċ-ċawla ttir, xorta ma reġax ġie ċawl jgħix Malta. Għaliex? Għax iċ-ċawl ma jpassix! U bla ċawl bqajna, allavolja għaddew 45 sena mindu nqatlet l-aħħar waħda!

Għalhekk huwa importanti immens li b'mod speċjali aħna l-Maltin nibżgħu għal dak li għandna, għax jekk nitilfuh, mhux lakemm jerġa' jiġi.

Victor Falzon

Victor

Victor Falzon
L-Editur

Jason Aloisio, Audrey Chetcuti, Norman Chetcuti, Desirée Falzon, Victor Falzon, Justin Vassallo

Indirizz: **BirdLife Malta, 57/28 Triq Rigord, Ta' Xbiex MSD 12**
Tel: **347646** Fax: **343239** email: **info@birdlifemalta.org**
website: **www.birdlifemalta.org**
email tal-magazin: **ilhuttafa@birdlifemalta.org**

Materjal minn *Il-Ħuttafa* jista' jiġi kkupjat dment li mhux għal skopijiet kummerċjali, dment li jissemma' isem il-magażin u dment li tintbagħat lil BirdLife Malta kopja tal-materjal fejn ġie kkupjat.

Pubblikazzjoni: BirdLife Malta
Produzzjoni: Victor Falzon
Faċċata ta' quddiem: **Merill** (ritratt tal-ġenn ta' Denis Cachia)
Stampat: Poulton's Print Shop, Lulju 2001

Klabb Ħuttaf

Klabb Ħuttaf huwa t-taqsima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt is-sittax. Norganizzaw ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, serati kraft u anke nagħmlu xogħol ambjentali. Noħorġu l-magażin ***Il-Ħuttafa*** kull xaharejn għall-membri, u nagħmlu ħendawts u logħob għal waqt l-attivitajiet. Shubija fi Klabb Ħuttaf hija Lm2 fis-sena.

Reġġhet!

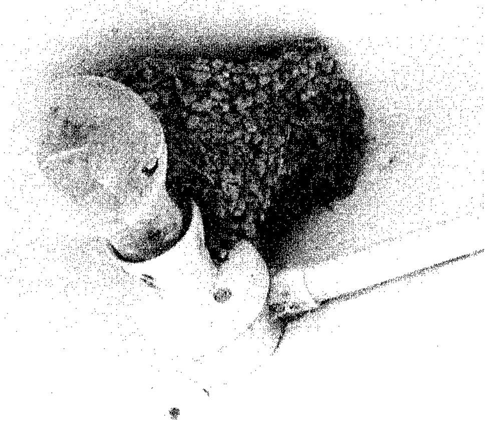

Raymond Galea

Tiftakruh dar-ritratt? Din kienet il-bejta li għamlet ħawwiefa s-sena l-oħra taħt ħnejja ta' garaxx ħdejn Had-Dingli. Għaliex qed nerġgħu nġibuh? Ovvja, hux! Dak il-par ħawwief (jew forsi t-tfal tagħhom) tant għoġobhom il-post li dis-sena reġgħu ġew u reġgħu bil-frieħ! Fl-istess post!

Għal min ma jafx, il-**ħawwiefa** (house martin) hija għasfur komuni tal-passa, imma rari ħafna tbejjet f'Malta.

Sweet 16!

Għoddejtuhom? Sewwa għoddejtu: **sittax**! Fl-aħħar *Il-Huttafa* skantajna għax faqqsu 8 frieħ tal-**monakella** (little ringed plover)! Bir-raġun skantanja, għax qatt ma ġrat. Imma xbe nagħmlu issa li dak in-numru rdoppja!!!

Biex niftiehmu, il-frieħ mhux kollha baqgħu ħajjin, għax inċidenti jinqalgħu - uħud jegħrqu, oħrajn isibhom qattus u oħrajn ma jkunux b'saħħithom. Imma s'issa minnhom diġà kibru u taru sitta, u dak diġà rekord għal Malta!

U bilħaqq, hemm par reġgħu bil-bajd! Inkredibbli!

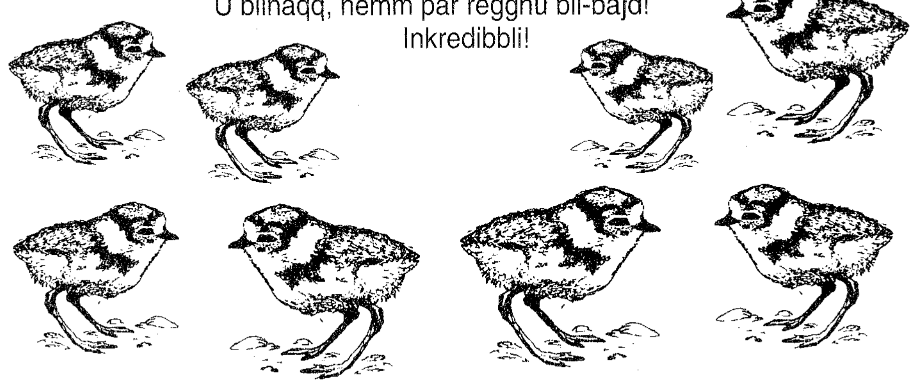

KOMPETIZZJONI 45

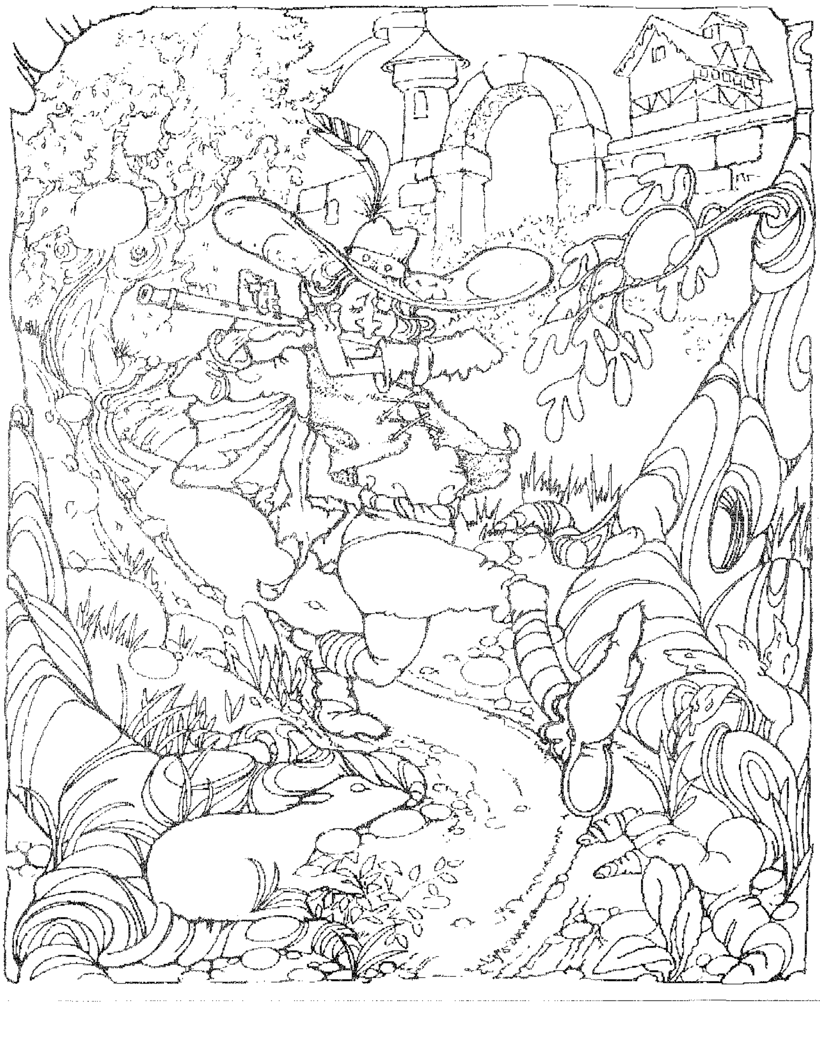

NORMAN CHETCUTI
Ratman

Oħroġ il-far!

Did-darba mhux hut tridu ssibu imma **firien**! B'kollox hemm 8 firien moħbijin madwar l-imsejken pied piper, li qed jaħli nifsu biex joħroġhom mill-belt ta' Hamelin - imsomma, tafuha l-istorja!

F'idejkom, mela. Tinsewx, tqattgħux il-magazin (għax titilfu), imma hudu fotokopja, immarkaw il-firien u ibagħtuhielna fl-indirizz paġna 2, flimkien ma' isimkom u l-indirizz.

Ċans għandkom sal-**31 Awwissu 2001**. Min jirbaħ jingħata **ktieb dwar in-natura**.

Ir-rebbieħa tal-Kompetizzjoni 44 kienet **Sarah Jane Cauchi** minn H'Attard, li ma ħarbitilha ebda ħuta! Lil Sarah Jane nitolbuha tikkuntattja ċ-Ċentru ta' BirdLife Malta ħalli tkun tista' tmur tiġbor il-premju tagħha.

ġabra ta' Elisabeth Conrad

Għal biċċa mowbajl..!

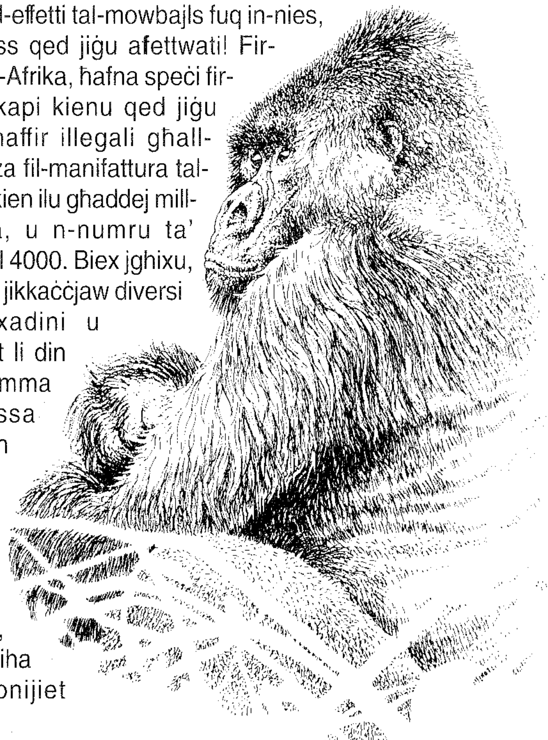

Nisimgħu ħafna fuq l-effetti tal-mowbajls fuq in-nies, imma mhux in-nies biss qed jiġu affettwati! Fir-Repubblika tal-Kongo fl-Afrika, ħafna speċi fir-riserva naturali ta' Okapi kienu qed jiġu mhedda minħabba tħaffir illegali għall-**coltan**, materjal li jintuża fil-manifattura tal-mowbajls. Dan it-tħaffir kien ilu għaddej mill-bidu tas-sena l-oħra, u n-numru ta' ħaddiema kien tela' għal 4000. Biex jgħixu, dawn il-ħaddiema bdew jikkaċċjaw diversi annimali, fosthom xadini u iljunfanti, minkejja l-fatt li din hija riserva naturali. Imma suldati u uffiċjali issa rnexxielhom iwaqqfu din l-attività, u keċċew il-ħaddiema illegali minn ġor-riserva.

Issa hemm bżonn isolvu problema simili f'riserva oħra fil-Kongo, dik ta' Kahużi-Biega, li fiha jgħixu popolazzjonijiet importanti ta' gorilli.

Kien mitluf, u reġa' nstab!

ÿÿSa ftit snin ilu, kienu jaħsbu li l-kukkudrill Sjamiż kien estint għal kollox. Imma grupp ta' konservazzjonisti Amerikani sabu dan l-annimal fit-Tajlandja, u rnexxielhom ukoll jiħdulu ritratt. Dan seħħ tassew b'kumbinazzjoni, għax dawn in-nies ma kinux qed ifittxu l-kukkudrill, imma tigri! Sa l-bidu tad-Disgħinijiet, il-kukkudrill Sjamiż kien maħsub li nqered għal kollox mill-pajjiżi kollha fejn kien jgħix, li huma l-Vjetnam, il-Kambodja, il-Laos, il-Malasja u l-Indoneżja. Wara li reġa' nstab saret iktar riċerka u nstabu popolazzjonijiet żgħar oħrajn fil-Laos u l-Kambodja. Minkejja dan, in-numru totali ta' dal-kukkudrill hija biss ta' ftit mijiet; b'hekk dan il-kukkudrill huwa wieħed mill-iktar annimali rari fid-dinja.

Dan mhuwiex il-kukkudrill Sjamiż, imma sieħbu l-kukkudrill tas-salmastru.

ittri

Nixtieq nistaqsi...

Għażiż Editur,

Minkejja li m'inix membru tal-Klabb, xorta waħda naqra l-magażin li jirċievi hija u nsibu informattiv ħafna.

Nixtieq nistaqsi żewġ mistoqsijiet. L-ewwel waħda hija jekk hawnx xi mixtla jew post fejn jinbiegħu siġar Maltin (bħall-**għargħar** u **fulet il-klieb**) jew iż-żerriegħa tagħhom. Dan għaliex żerriegħa ta' ċerti speċi (speċjalment dawk rari) diffiċli ssib. Minbarra dan jien ma nistax inkun ċert illi s-siġar li minnhom niehu ż-żerriegħa huma ta' nisel Malti.

It-tieni mistoqsija hija dwar farfett li rajt fWied Għollieqa f'Mejju. Harist lejn il-ktieb *Wildlife of the Maltese Islands* iżda l-farfett simili li sibt kienu l-farfett taż-żiju u l-farfett tas-silla. L-għamla tiegħu kienet tixbah lil dak taż-żiju, iżda l-kulur kien ħafna iktar ħadrani u kellu ċirku żgħir ċar fuq kull ġewnaħ. Taf tgħidli liema speċi ta'farfett hu?

Grazzi ta' kollox u komplu bix-xogħol siewi li qed tagħmlu.

David Grech
Msida

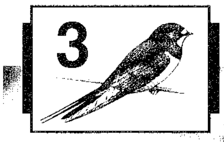

Victor Falzon

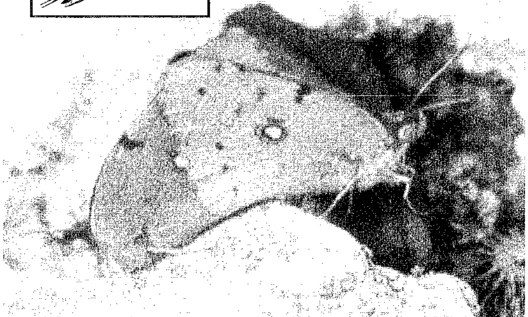

farfett tas-silla

Għażiż David,

Grazzi ta' l-ittra tiegħek - niehu pjaċir meta nies li mhumiex membri xorta jaqraw Il-Ħuttafa.

Niġu għall-mistoqsijiet tiegħek. Dwar il-mixtla ngħidlek li fir-riserva ta' l-Għadira għandna mixtla li tkabbar siġar u arbuxxelli Maltin, u ngħidlek ukoll li tbigħhom bi prezz veru baxx! U għandna kemm għargħar u kemm fulet il-klieb. Iż-żerriegħa (jew il-biċċa) li minnhom huma mnisslin dawn il-pjanti huma kollha ta' nisel Malti, għax kollha nġabru jew inqatgħu mis-selvaġġ minn membri tagħna stess. Kif forsi taf, ir-riserva tkun miftuħa għall-publiku fi tmiem il-ġimgħa minn Ottubru sa Mejju.

Għalissa għad m'għandniex żerriegħa għall-bejgħ - dak se jkun proġett għall-futur qarib.

*Niġu għall-farfett misterjuż. Minn dak li għedtli jidher li huwa kollu kemm hu l-**farfett tas-silla** (clouded yellow* Colias crocea*). Mill-friefet Maltin hu biss għandu dik id-dabra bajda meta jagħlaq ġwinħajh, u għalkemm minn fuq ikun isfar karg, minn taħt huwa ħafna iktar ħadrani. Biex inkun ċert jiena staqsejtlek lil wieħed espert tal-friefet, u kkonfermali dak li qed ngħidlek.*

Nispera li weġibtek. U bilħaqq, nispera wkoll li tidħol membru f'BirdLife Malta int ukoll! Kull l-iċken ftit sapport jgħinna ħafna. Grazzi mill-ġdid!

L-Editur

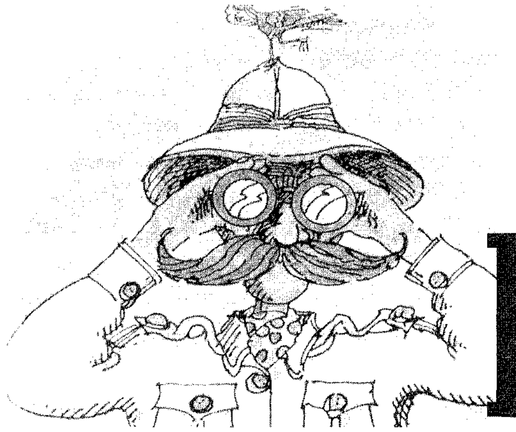

Kun berdwoċer 4

Fil-ħarġa ta' qabel din rajna l-għasafar tas-sena kollha u tax-xitwa. Did-darba se nħarsu lejn l-għasafar tas-sajf u tal-passa.

Għasafar tas-sajf

Hemm ftit għasafar li nsejħulhom residenti tas-sajf: dawn jiġu bil-passa, jieqfu Malta biex ibejtu, irabbu l-familja imbagħad jerġgħu jħalluna!

Fost dawn hemm iċ-**ċiefa**, il-**garnija** u l-**kanġu ta' Filfla**, tajr tal-baħar. Għandna wkoll il-**bilbla**, li timla l-beraħ tal-kampanja bit-tisfir ħelu, u l-**kaċċamendula**. Dan l-aħħar snin, bis-saħħa tar-riservi, żidna tnejn oħra: il-**monakella** u l-**bagħal tal-qasab**. Dawn huma l-ispeċi regolari.

Imbagħad hemm xi wħud li ma jbejtux kull sena, jew li rari jbejtu. Fost dawn hemm l-**isponsun**, il-**ġojjin**, ir-**russett tas-siġar** u l-**ħawwiefa** (ara paġna 3).

Għasafar tal-passa

Mhux minn dejjem konna nifhmu x'jiġri fil-passa. Fl-antik, meta ma kellhomx satelliti, telefowns u e-mejl biex jikkomunikaw bejniethom, l-istudjużi kienu jaħsbu u jiktbu li l-għasafar fix-xitwa jorqdu fit-toqob, f'qiegħ ix-xmajjar jew anke fuq il-qamar! Illum nafu li l-għasafar ipassu minn pajjiż għall-ieħor, u dan jagħmluh biex jaħarbu l-maltemp. L-aktar għasafar li naraw Malta huma ta' dat-tip: għasafar tal-passa.

Mhux l-għasafar kollha jpassu l-istess. L-**isponsun** ta' l-iSkandinavja jpassi inqas minn 1000km u jqatta' x-xitwa fil-Gran Britannja. Il-**ħuttafa** titlaq minn kull parti ta' l-Ewropa fejn tbejjet u tasal l-Afrika t'Isfel, vjaġġ ta' madwar 9000km! Waqt li f'Malta jkollna x-xitwa, fl-Afrika t'Isfel ikun is-sajf. Hekk, bil-ħila tat-titjira tagħha l-ħuttafa tgawdi s-sajf ta' l-Ewropa kif ukoll is-sajf ta' l-Afrika t'Isfel (kieku aħna nistgħu nagħmlu hekk, kieku dejjem vaganzi, aahhh!!). L-għasfur li jpassi l-aktar huwa ċ-**ċirlewwa ta' l-artiku** li darbtejn fis-sena tpassi mill-ponta ta' fuq tad-dinja għall-ponta t'isfel tad-dinja, vjaġġ ta' madwar 13,000km kull darba!

Biex ikomplu jbellhuna, xi għasafar kapaċi jsibu l-istess roqgħa art jew siġra jew ramla li jkunu użaw fis-snin ta' qabel! Il-**pitirross** wieħed minn dawn l-għasafar!

Kif l-għasafar isibu t-triq minn fuq il-baħar fejn kollox sema u ilma għadu ħadd ma jaf. Nafu li l-**borok** jippreferu jpassu f'qamar kwinta: forsi biex ikollhom id-dawl bil-lejl, jew biex jużaw il-ġibda tiegħu biex jagħrfu 'l fejn itiru. Xi studjużi jgħidu li l-għasafar għandhom bħal boxxla f'moħħhom, li biha jagħrfu d-direzzjoni. Però kif għedna, ħadd għadu ma jaf biċ-ċert.

Biex għasfur ipassi distanzi twal jeħtieġ ħafna enerġija, u ħafna enerġija teħtieg ħafna ikel. Ħafna għasafar ma jiklux waqt li jpassu. Għalhekk qabel jitilqu jieklu ħafna u jrabbu x-xaħam taħt żaqqhom, biex waqt li jtiru jużaw lilu għall-enerġija. Minn studju bħar-ringing nafu illi daqs kemm jaħżnu xaħam xi speċi jirduppjaw fil-piż qabel ipassu!

Iktar minn 300 speċi ta' għasafar ipassu minn Malta. Dawn ikunu qed jaqsmu mill-Afrika għall-Ewropa fir-rebbiegħa u bil-kontra fil-ħarifa. Fosthom hemm **irsieset**, **borok**, **tajr tal-priża**, **gawwi**, **ċirlew**, **buful** u **daqquq**. Meta jaslu Malta jkunu ilhom xi ġurnata jaqsmu d-deżert jew il-baħar, fejn kull senu jmutu miljuni ta' għasafar bil-ġuħ, bl-għatx , bl-għeja u bil-maltemp. Dawk li jaslu jkunu tassew l-aktar b'saħħithom, u għalhekk ma jagħmilx sens li noqtluhom "għax xorta se jmutu b'kawża naturali" kif jirraġunaw xi kaċċaturi!

Fir-rebbiegħa l-għasafar ikollhom ġenn biex jaslu l-Ewropa ħalli jsibu biċċa art (territorju) għall-bejta tagħhom. Għalhekk ma jdumux Malta, u ħafna minnhom lanqas biss jieqfu jistrieħu! Mill-banda l-oħra fil-ħarifa ma jkollhomx dik l-għaġla kollha, u spiss jieqfu xi ġimgħa jistrieħu f'postijiet bħall-Buskett!

Justin Vassallo

Habitati

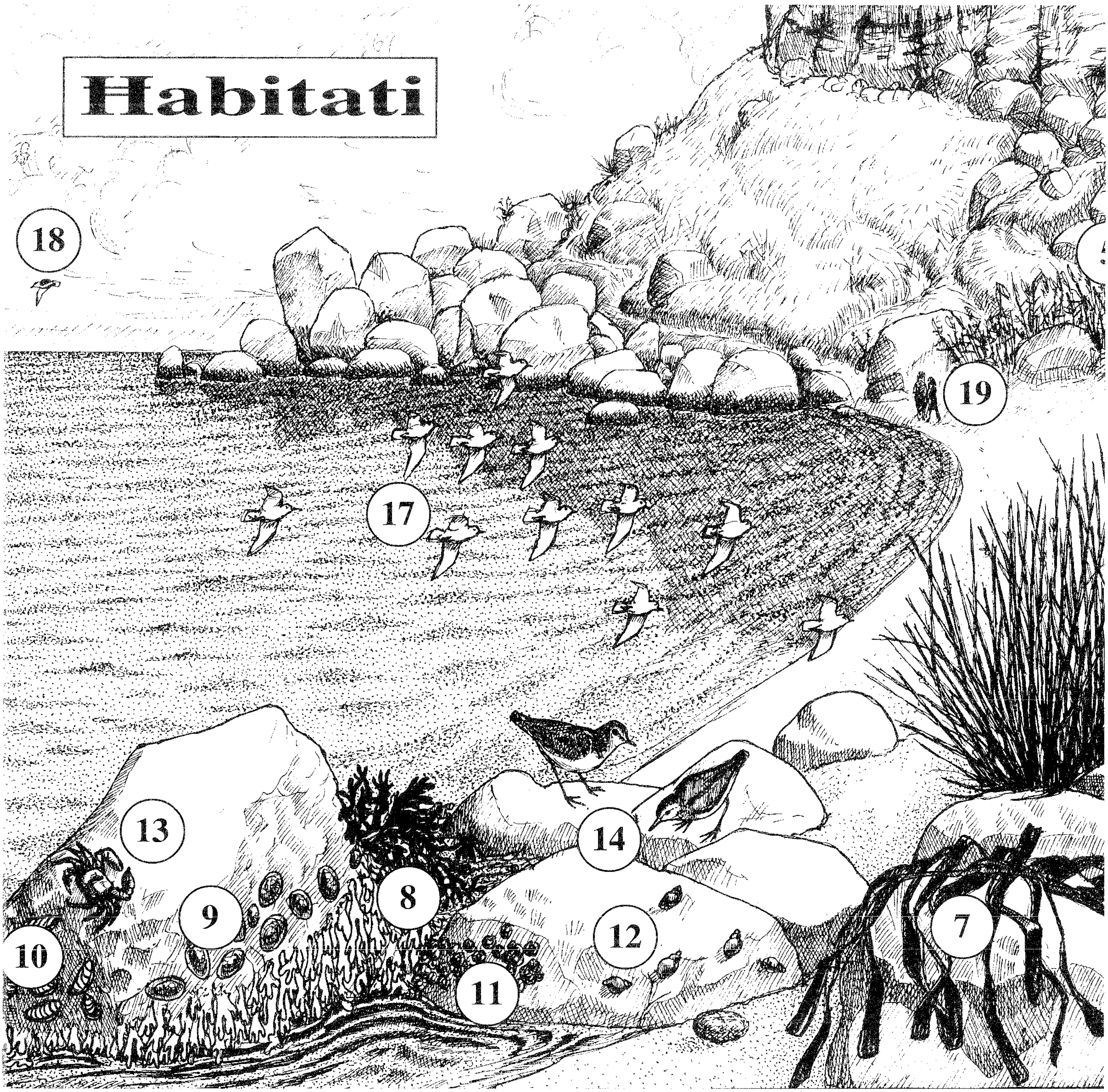

Xatt il-baħar

Fis-sajf inħobbu ninżlu niffriksaw fil-baħar u ngħaddu s-sigħat nitbellhu fix-xtut. Min iħobb il-blat u min irid r-ramel. Mhux aħna biss bil-preferenzi, tafux!

L-istess il-pjanti u l-annimali tax-xtut: mhux kollha jħobbu l-istess tip ta' xatt. Hu xatt bir-ramel: ħafna pjanti tgħallmu jissaportu l-imluħa ta' l-ilma baħar u sabu mezz kif jidfnu l-għeruq fir-ramel u t-tajn**Xewk ir-ramel** (1) ismu miegħu - dan jikber f'bukketti fuq l-għaram tar-ramel, u jagħmel fjuri żgħar vjola fl-ikħal - ma nagħtikomx parir toqogħdu bil-qiegħda fuqu, speċjalment jekk tkunu bil-malja! Pjanti oħrajn li jħobbu x-xatt huma s**simar** (2) b'weraq qisu lanez twal u jniggżu; **kromb il-baħar** (3) bi fjuri sofor ilellxu; u l**pankrazju** (4) li jagħmel fjuri qishom ġilju abjad, u jfuħu. Fejn hemm xi għajn ta' l-ilma ħelu jagħti għal fuq ix-xatt ma tonqosx il**qasba kbira** (5). U spiss hawnhekk ukoll insibu s-siġra tipika tax-xtut: il-**bruka** (6). Imgerbeb 'l hawn u 'l hemm bħal żigarelli kannella, xi weraq imqaċċat ta' **alka** (7) li proprjament jisimha posidonja. Il-posidonja darba kienet pjanta ta' l-art, imma biż-żmien biddlet l-ambjent tagħha u llum tħaddar u tagħmel il-fjuri fil-baħar biss!

F'xatt bil-blat mikxuf ma ssibx wisq pjanti peress li hawnhekk m'għandhomx fejn jifirxu l-għeruq. Insibu però grupp speċjali ta' pjanti li ma jkabbrux għeruq imma li jieħdu s-sustanza li għandhom bżonn dritt mill-ilma baħarDawn huma l-

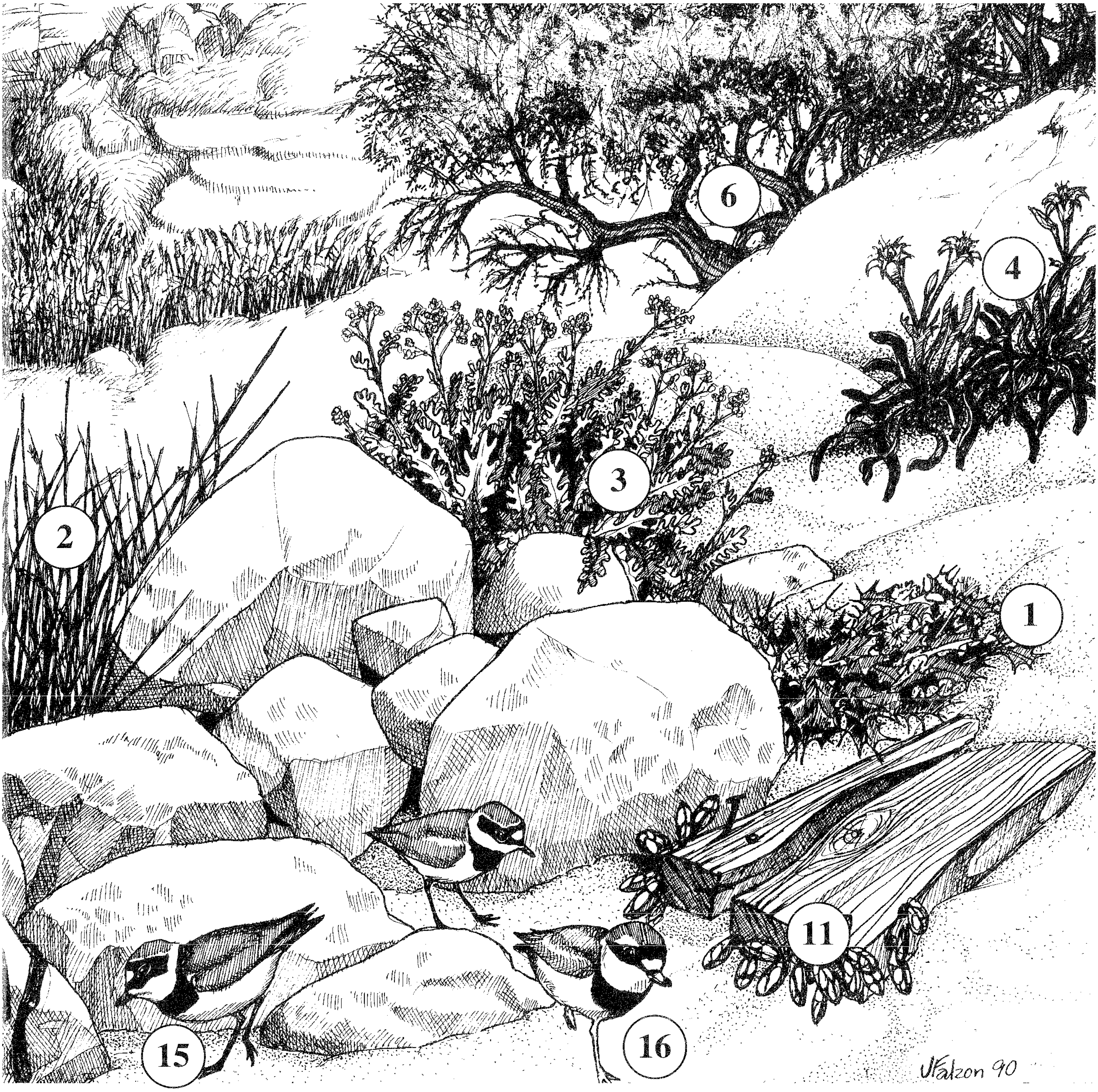

algi (8), u kważi kollha jikbru taħt wiċċ il-baħar. Imma hemm numru minnhom li kapaċi jissaportu ftit ħin mikxufin, u dawn issibhom fit-tarf nett tax-xatt, iggranfati mal-blat li jinħasel kważi l-ħin kollu mill-mewġ u mir-raxx. Tħawdux l-algi ma' l-alka. Għalkemm it-tnejn jikbru fil-baħar, huma pjanti differenti ħafna.

Fl-istess inħawi jgħixu wkoll annimali li jekk ma tkunx qed tfittixhom ma tarahomx. **Limħar** (9) jixkaxxa ġismu ċatt mal-blat biex il-mewġ ma jaqilgħux, u l-istess jagħmlu l-**ħanżir il-baħar** (10) u l-**koċċli** (11). Il-koċċli ssibhom jikbru anke ma' xi bċejjeċ ta' l-injam (u anke ma' ġisem il-balieni!!!). Fix-xquq u l-ħofor ma jonqosx i**bebbux il-baħar** (12), u jiġri 'l hemm u 'l hawn xi **granċ** (13) ukoll.

Xatt bit-tajn jew ramli huwa ġenna ta' l-art għall-għasafar tal-plajja, bħall-**beggazzina tar-rokka** (14), il-**monakella** (15) u l-**monakella prima** (16). Dawn iħufu max-xatt biex bil-munqar qisu pinzetta jtellgħu d-dud li jkun moħbi fir-ramel u t-tajn. Xi qatgħa **tertux** (17) iżżid timla x-xena, u l-kuġin kbir tagħhom, il-**gawwija prima** (18), jaqdef 'il barra sejjer jistad x'imkien.

Kont tobsor li x-xatt jiflaħ daqshekk ħajja? Jiflaħ, u iktar minn hekk. Naturalment sakemm ma jiġix il-**bniedem** (19) bil-lukandi, bil-gafef, bil-konkos, bl-iskart, biż-żjut, bis-senter..

Victor Falzon

Din l-istampa u ħafna mit-tagħrif ta' magħha kienu darba dehru fil-magażin ***Il-Kanġu*** *(numru 24 ta' Awwissu 1990). Dal-magażin kienet toħroġu BirdLife Malta għall-membri żgħar u żgħażagħ tagħha, li dak iż-żmien konna nsejħulhom MOSYouths.*

Il-mazzarell

Jason Aloisio

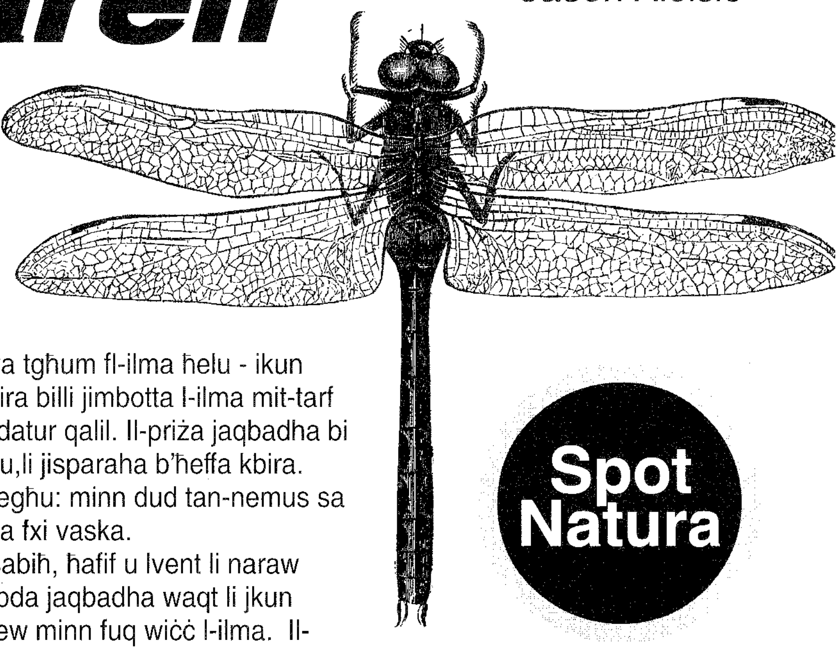

Predatur huwa annimal li jikkaċċja annimali oħrajn biex jikolhom. Bħall-iljun, per eżempju, xi whud minnkom tgħidu. F'Malta ljuni m'għandniex (ħlief tal-ġibs f'xi parapetti!). Iżda predaturi żgħar għandna mhux ħazin. Il-mazzarell huwa wieħed minnhom. Daqs tikka jekk tqabblu ma' l-iljun. Imma f'dik li hi ħeffa, kapaċità u feroċja jħabbatha sew miegħu.

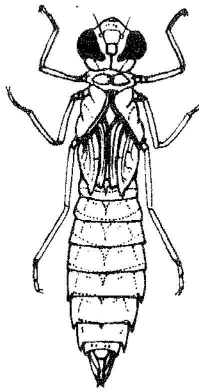

Il-mazzarell jibda ħajtu bħala larva tgħum fl-ilma ħelu - ikun għadu bla ġwienaħ. Jimxi b'ħeffa kbira billi jimbotta l-ilma mit-tarf ta' ġismu. Għalkemm ferħ, digà predatur qalil. Il-priża jaqbadha bi speċi ta' id li għandu mitwija taħt rasu,li jisparaha b'ħeffa kbira. Dak li jaqbad jiddependi mid-daqs tiegħu: minn dud tan-nemus sa mrieżeb u anke ħut żgħir jekk jinzerta fxi vaska.

Meta jikber jinbidel f'dak l-insett sabiħ, ħafif u lvent li naraw jittajjar fuq l-għadajjar. Issa l-priża jibda jaqbadha waqt li jkun qiegħed itir, il-biċċa l-kbira mill-ajru jew minn fuq wiċċ l-ilma. Il-mazzarell għandu għajnejn kbar u żviluppati sew Mhux ta' b'xejn li dak li jixħet għajnu fuqu, ftit ikollu ċans li jiskappa!

Spot Natura

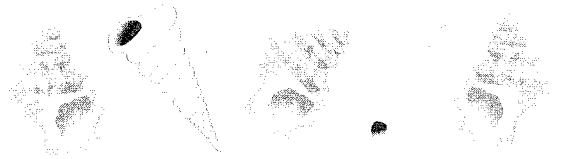

Jekk tridu t-tpinġija tagħkom tidher fil-magażin, agħmlu hekk:

- pinġu dejjem fuq karta bajda
- tpinġux ikbar minn dil-pagna
- pinġu b'linka sewda, qatt bil-kulur
- tpinġux annimali domestiċi
- iktbu isem l-annimal jew pjanta
- iktbu isimkom u l-età

Kull tpinġija li nġibu tieħu 3 punti fil-Ħuttafa tas-Sena 2001

Se tagħmlu barbikju???

Erba' punti ta' malajr...

- Naqqsu ftit mill-konsum tal-laħam, u hudu iktar salads, frott eċċ. Aktar ma nieklu laħam aktar qed noqtlu annimali. Fejn nistgħu nnaqqsu ftit...
- Tqażżux il-post b'mużika tgħajjat. Dan barbikju mhux disko! Il-kwiet sabiħ ukoll, u probabbli ħaddieħor (inkluż annimali) ma jridx jisma' l-istorbju tiegħek!
- Jekk qegħdin ħdejn xi rdum, tixeghlux dwal qawwijin - forsi hemm iċ-ċief ibejjet ma' l-irdum, u dan jitgerrex ħafna mid-dawl. Aħjar biċċa lampa żgħira tal-gass, kemm tara tiekol. Hemm għalfejn inġibu l-post qisu stejdjum?
- Tarmux faħam maħruq fil-baħar, u lanqas tidfnuf fir-ramel! Sibu skipp, anzi l-aħjar huwa li taħsbu minn qabel biex iġġibu xi barmil biex tieħdu lura l-faħam fih, u tarmu kollox id-dar.

Gallerija

3

Kokka
Adriana Vella (9)

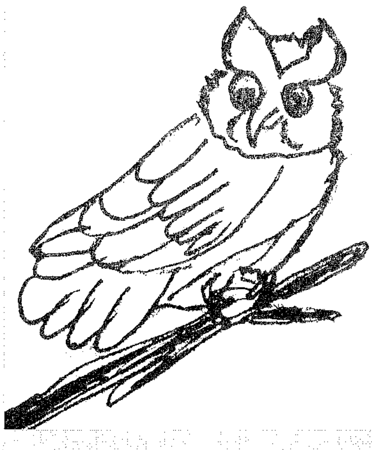

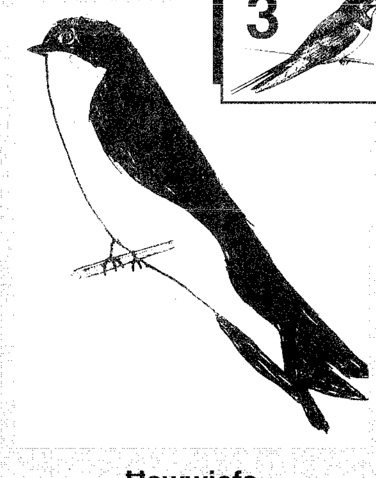

Ħawwiefa
Bernice Schembri (11)

Gamiema
Elton Zammit (9)

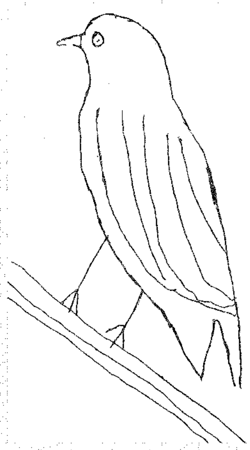

Pappagall
Owen Grima (8)

Kamp!

Settembru magħna u allura anke l-famuż Kamp tat-Tajr tal-Prizal Għad m'għandniex id-dettalji kollha, imma jekk tixtieq tattendi dal-kamp ċempel il-premises ta' BirdLife Malta (347646 Mon-Fri 9am-1pm) u ħalli d-dettalji tiegħek imbagħad nikkuntattjawk aħna. S'issa dawn huma żgur:

Dati: 21 Sett - 23 Sett 2001
Età: 13+
Prezz: Lm9

Hawn ħbieb tal-Falco! Iva! Il-Falco ser terġa' tibda! Għal min ma jiftakarx, il-Falco kienet it-taqsima taż-żgħażagħ ta' BirdLife Malta. Iż-żgħażagħ li kienu jmexxuha xjaħu, iżżewġu jew emigraw, u msomma ma kien hemm ħadd biex joħdilhom posthom! Imm aħna se nerġgħu nqajmuha. Aħbar sabiħa li hafna minnkom ilkom tistennewha bil-ħerqa. Tant hu hekk illi avolja għadna ma ffurmajniex kumitat, diġà hemm min qed jagħmel xogħol bħal disinn ta' logo, jikteb rapporti ta' attivitajiet u jċempel lill-membri biex iħajjarhom jattendu l-attivitajiet. Fil-fatt ir-rapport ta' l-aħħar attività ta' l-Għadira kitbu André. Prosit!

L-attività f'Ta' Ċenċ kienet suċċess. Graziella bħas-soltu ġiet tgħin bħala leader. Il-mixja għaġġilnieha u f' iMġarr ix-Xini rajna t-torri li qed taqagħlu l-faċċata, u għomna ftit ukoll. Ta' Ċenċ ħadna battikata biex intellgħu t-tinda u nsajru! Wara kellna spjega interessanti ħafna minn xi ħbieb ta' l-Astronomical Society. Urewna ħafna kostellazzjonijiet u rnexxielhom iwieġbu l-ħafna mistoqsijiet li għamilnielhom. Grazzi tassew! Did-darba ċ-ċief ma tantx smajniehom sew minħabba r-riħ qawwi. Filgħodu mixja sax-Xlendi, u bqajna hemm ngħumu sa wara nofsinhar.

Għa din l-attività kellna tliet membri ġodda, li nisperaw nibdew narawhom spiss. Inħeġġeġ ukoll lilkom li qed taqraw biex tibdew tattendu wkoll. Ħafna jaħsbu li aħna xi iffissati fuq l-għasafar. Xejn minn dan! Fil-fatt aħna sirna grupp ħbieb li niltaqgħu biex nieħdu pjaċir bin-natura ta' Malta u bil-kumpanija ta' xulxin. Mela narawkom.

Justin Vassallo

RAPPORT

Kemm tajjarna xogħol!

Waslu l-vaganzi, u għalhekk kien xieraq li mmorru nagħtu daqqa t'id fir-riserva ta' l-Għadira. Veru, kienet ix-xemx, imma din ma waqqfitniex milli mmiddu jdejna għax-xogħol. Konna madwar 11-il ruħ u kulħadd sab xi ħaġa x'jagħmel: min inaddaf l-għadajjar tar-riserva mill-alġi u ħaxix żejjed, min iħaffer ir-ramel biex l-ilma jkun jista' jgħaddi minn għadira għall-oħra, u min jiġbor il-ġebel żgħir mill-ħamrija. Kulħadd għeja imma fl-aħħar mill-aħħar kulħadd kien sodisfatt bix-xogħol li għamel f'dir-riserva li tagħmel daqstant ġid biex teduka lin-nies. Wara morna ġirja waħda lejn il-baħar man-naħa l-oħra tat-triq. Tinżillek għasel għawma f'dik is-shana! Użajna l-enerġija li kien baqgħalna naqbżu u nilagħbu fil-baħar; imbagħad kulħadd intefa' jitgħażżen fuq ir-ramel. Qgħadna nitkellmu fuq kif se jerġa' jitwaqqaf il-**Falco**. Sewwa smajtu - din it-taqsima ta' BirdLife Malta se terġa' titwaqqaf, b'aktar attivitajiet għalina ż-żgħażagħ. Inħeġġeġ lil dawk li għalqu t-13 biex jibdew jattendu bi ħġarhom għal dawn il-ħarġiet.

André Callus

Justin Vassallo

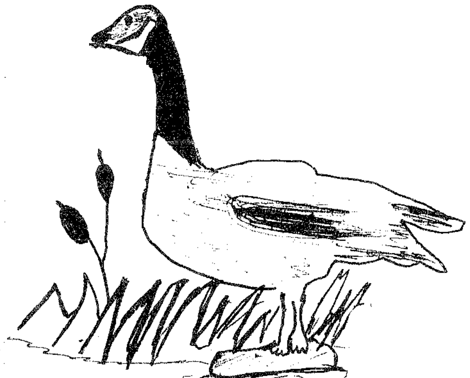

Wiżża tal-Kanada
Kurt Schembri (8)

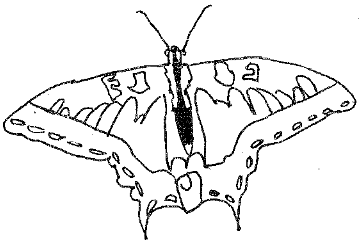

Farfett - Robert Said (12)

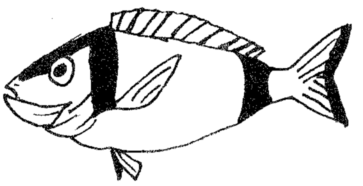

Xirgien - David Attard (13)

għal ambjentali

Ħuġġieġa!

Elisabeth Conrad

Spiss nisimgħu bil-qerda ta' foresti min-nirien. L-ikbar periklu min-nirien jiġi mill-fatt li dawn huma diffiċli immens biex tikkontrollahom, u jinxterdu malajr ħafna: f'temp ta' minuti jistgħu jinħakmu kilometri sħaħ. Fl-1997, per eżempju, in-nirien ħakmu meded kbar ta' foresti f'diversi pajjiżi fosthom l-Indoneżja, il-Brażil, it-Tanżanija u l-Malażja. Tant kienet serja l-problema li l-WWF iddikjarat l-1997 bħala s-sena meta "qabdet id-dinja" ("the year the earth caught fire").

In-nirien forestali jistgħu jkunu naturali jew tort tan-nies. Nirien naturali jistgħu jibdew mis-sajjetti, per eżempju. Fil-fatt, f'xi foresti n-nirien huma essenzjali! Iż-żerriegħa ta' xi siġar għandhom bżonn in-nar biex jinbtu. Nirien żgħar u regolari fil-foresti huma importanti wkoll għax bihom jinħaraq il-ftit injam niexef li jkun waqa', u b'hekk ma jinġemax ħafna materjal mejjet fil-foresta, li jekk ma jinħaraqx ftit ftit, jinfexx darba f'inċendju tant kbir li tinqered il-foresta kompletament! F'xi partijiet ta' l-Amerka ta' Fuq inħolqot

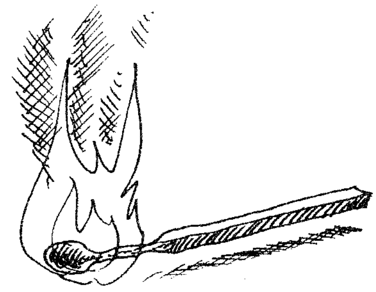

Wara li tinħakem min-nar, iż-żerriegħa tal-Banksia tinbet qalb l-irmied sustanzjuż!

dil-problema meta n-nies ippruvaw iwaqqfu n-nirien naturali. Li ġara imma kien li fil-foresti nġema' ammont kbir ta' fjuwil - il-ħafna ħaxix niexef u njam mejjet li ma nħaraqx. Ma' l-iċken xrara nar, dal-materjal qabad kollu, u ħoloq nirien enormi li kien impossibbli tikkontrollahom.

Għalkemm nirien naturali huma komuni, il-parti kbira joħloqhom il-bniedem, jew apposta jew bi traskuraġni. F'xi pajjiżi (eż. il-Brażil) il-foresti jaħarquhom apposta biex tinkixef l-art għall-biedja. Li jiġri huwa li spiss jintilef il-kontroll ta' dawn in-nirien, li jinxterdu mal-bqija tal-foresta, u min jaf kemm miljuni ta' annimali jinħarqu, xi drabi anke nies minn tribujiet indiġeni li jgħixu fil-foresti! Il-problema tkompli tiggrava għax iktar ma jinqerdulha siġar, iktar il-foresta tonqsilha r-reżistenza għall-ħsara li jagħmel in-nar.

In-nirien forestali għandhom ukoll effetti diretti fuq is-saħħa tan-nies. Spiss imutu n-nies ukoll meta n-nirien jinxterdu f'inħawi fejn hemm djar, biex ma nsemmux it-teffiegħa tan-nar li jissugraw ħajjithom u ġieli jitilfuha wkoll. F'dawn l-aħħar snin, bliet fl-Asja tax-Xlokk u fl-Amerka t'Isfel kienu spiss ikunu fgati bid-dħaħen kbar mill-foresti. Dawn ħolqu problemi serji ta' saħħa, speċjalment problemi tan-nifs.

Il-kontroll tan-nirien forestali qiegħed kull ma jmur jitjieb, bis-saħħa ta' teknoloġiji ġodda. Imma l-periklu għadu kbir. Dis-sena, per eżempju, aġenziji tat-tifi tan-nar fl-Istati Uniti qed jistennew staġun mimli periklu minħabba li l-foresti nzertaw kollha nexfin wisq. F'ċirkostanzi bħal dawn, l-iċken traskuraġni tista' tikkawża diżastri kbar.

Għalhekk huwa importanti ħafna r-rwol ta' l-edukazzjoni, biex kulħadd ikun jaf il-konsegwenzi ta' meta tilgħab man-nar!

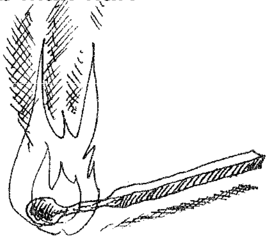

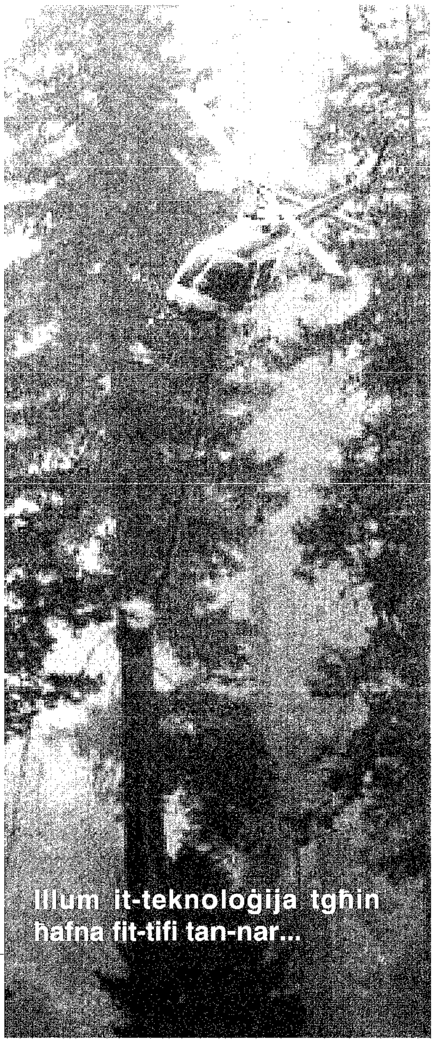

Illum it-teknoloġija tgħin ħafna fit-tifi tan-nar...

Mur aqbad ktieb...

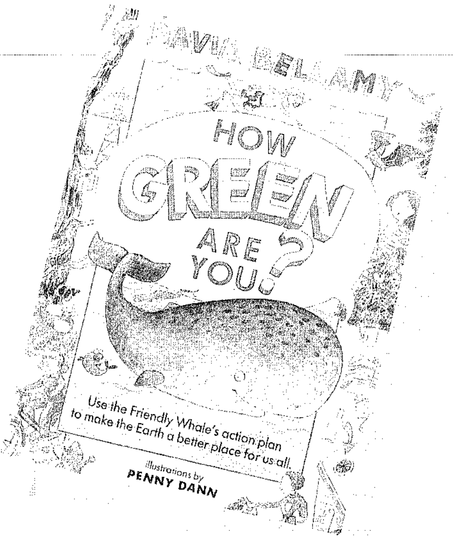

Miktub mill-famuż David Bellamy, bi tpinġija ta' Penny Dann (Lincoln 1991)

Kont taf li tista' tagħti sehemek biex issalva d-dinja? Jekk għandek sitt snin jew iktar, u timxi ma' l-ideat li fih dan il-ktieb, inti tista' tgħin biex tagħmel id-dinja post aħjar għalina lkoll. Titgħallem kif tiffranka l-enerġija, tipproteġi n-natura, iżżomm l-arja u l-ilma ndaf u tirriċikla. F'dan il-ktieb insibu wkoll spjegazzjonijiet ċari ta' kif nistgħu nagħmlu proġetti bħal bird table, kompost, kaxex għall-affarijiet li nkunu se nirriċiklaw u anke vaska. Dan kollu tgħallimulna baliena dħulija li tispjegalna għaliex huwa daqshekk importanti li ma nkomplux nagħmlu ħsara lid-dinja tagħna.

Janet Gerardi

Dan il-ktieb issibuh ukoll fil-Librerija Pubblika tal-Furjana.

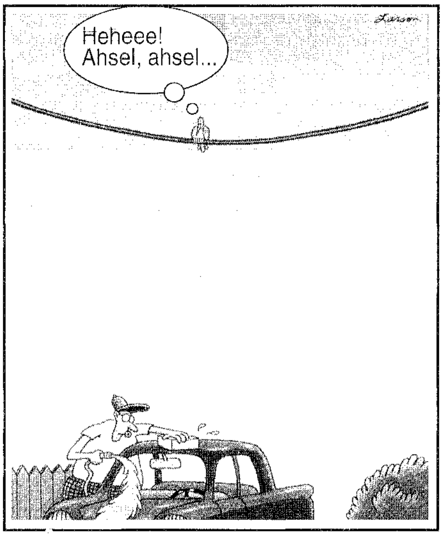

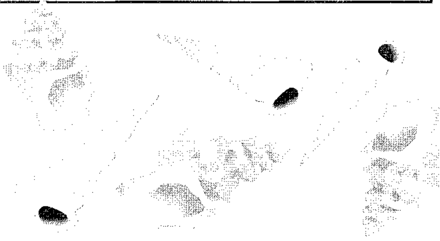

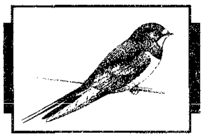
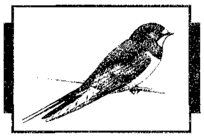

Dawn qegħdin fuq quddiem fit-tellieqa Ħuttafa tas-Sena 2001

Jürgen Pavanello	170	Damian Micallef	063
Paul Calleja	123	Clayton Borg	060
Kyra Vassallo	103	Eric Pace	057
Juan Ellul Pirotta	085	Andy Attard	048
Emanuel Falzon	078	Darren Dalli	048
Cliff Sacco Decelis	076	André Camilleri	046

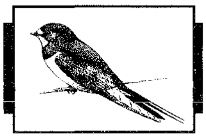
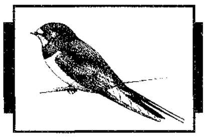

Daħħal membru ġdid fi Klabb Ħuttaf u int tieħu

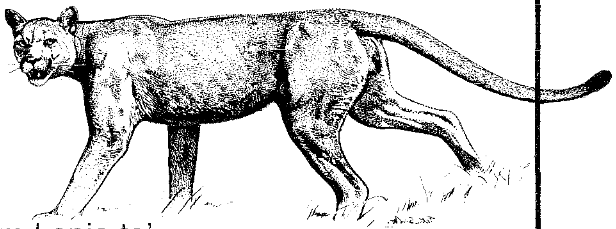

- Tliet pitazzi
- Stiker bil-kulur
- 8 punti fil-Ħuttafa tas-Sena

Ħajjar ħbieb, aħwa u kuġini jidħlu fi Klabb Ħuttaf, agħtihom kopja ta' dil-formola biex jimlewha, imla isfel nett id-dettalji tiegħek stess, u ibgħat kollox lil BirdLife Malta, flimkien mal-Lm2 tal-membru l-ġdid.

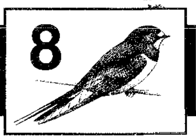

Dettalji tal-membru l-ġdid

Isem ______________________

Indirizz ______________________

postcode ______________________

Data tat-twelid ________ Telefon ________ email ________

Dettalji tiegħek stess

Isem ______________________

Indirizz ______________________

postcode ______________________

Membership number ________ Telefon ________ email ________

Tqattax il-magażin - ħu fotokopja! Tqattax il-magażin - ħu fotokopja!

Ibgħat kollox lil BirdLife Malta 57/28 Triq Rigord Ta' Xbiex MSD 12
Tibgħatx flus bil-posta - ibgħat ċekk (pagabbli lil BirdLife Malta) jew 34 bolla tas-6ċ

Għadu joħroġ!!!

Ktieb ġdid dwar l-għasafar ta' Malta.

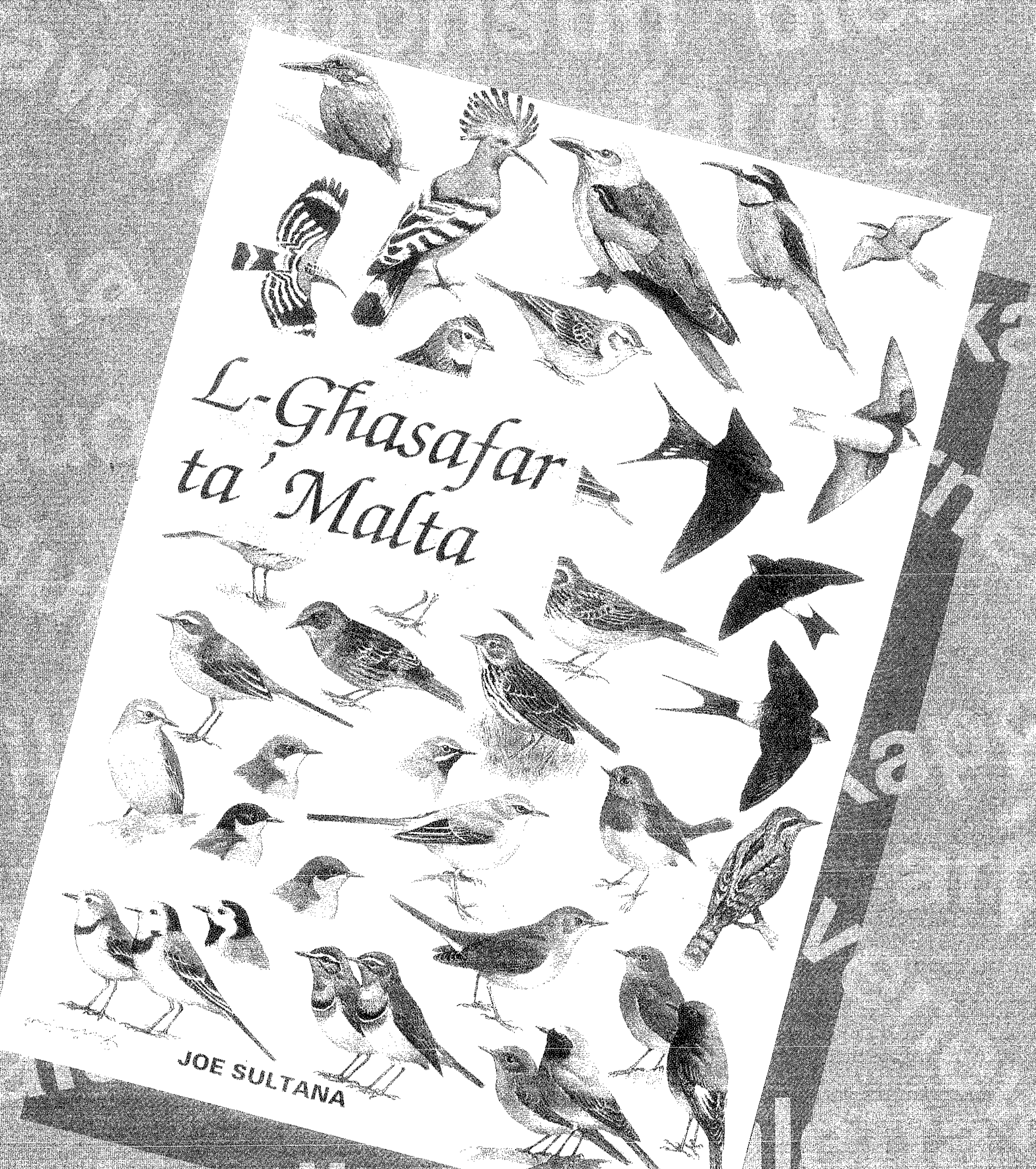

- Stampi bil-kulur ta' l-għasafar KOLLHA li jżuru Malta!
- Tagħrif interessanti fuq 379 speċi ta' għasafar!
- Miktub mill-aqwa espert Malti fuq l-għasafar!
- 182 paġna ppakkjata tagħrif u tpinġija!
- Lm4 biss (+40ċ posta)!

Ordna wieħed issa! Ċempel lil BirdLife Malta